

NOTĂ INFORMATIVĂ

privind rezultatele evaluării implementării cursului obligatoriu Educație incluzivă în formarea inițială a cadrelor didactice la nivel universitar

I CONTEXT GENERAL

Activitățile de evaluare a implementării cursului obligatoriu Educație incluzivă (EI) în formarea inițială a cadrelor didactice la nivel universitar s-au realizat în baza Planului de activitate al Ministerului Educației pentru anul 2016.

În acest sens a fost emisă Dispoziția Ministrului Educației nr.141 din 04 aprilie 2016 *Cu privire la evaluarea implementării cursului Educație incluzivă*, prin care s-a stabilit perioada și calendarul evaluării, s-a aprobat componența grupului de evaluatori și s-au stabilit obiectivele evaluării.

Potrivit Dispoziției menționate, evaluarea s-a organizat în perioada 04 aprilie – 25 mai 2016, inclusiv prin:

- organizarea vizitelor de documentare a experților desemnați în instituțiile de învățământ superior care realizează formarea inițială în domeniul educației incluzive;
- chestionarea reprezentanților grupurilor-țintă: studenți beneficiari ai cursului obligatoriu Educație incluzivă, cadre didactice titulare ale cursului Educație incluzivă, manageri;
- organizarea discuțiilor în cadrul focus-grupurilor cu reprezentanții grupurilor-țintă.

Au fost evaluate 14 instituții: 13 instituții de învățământ superior și Institutul de Științe ale Educației, care realizează programe de masterat la domeniul 14 Științe ale educației.

1.	Universitatea Pedagogică de Stat „I.Creangă”	8.	Universitatea de Stat din Comrat
2.	Universitatea de Stat din Tiraspol	9.	Universitatea Academiei de Științe a Moldovei
3.	Universitatea de Stat „A.Russo” din Bălți	10.	Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
4.	Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport	11.	Universitatea Liberă Internațională din Moldova
5.	Universitatea de Stat din Moldova	12.	Universitatea Slavonă
6.	Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul	13.	Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „C. Stere”
7.	Universitatea de Stat din Taraclia	14.	Institutul de Științe ale Educației

De menționat, că cursul Educație incluzivă, în calitate de componentă obligatorie a modulului psiho-pedagogic – standard de stat în formarea inițială a cadrelor didactice la nivelul învățământului superior, se implementează în instituțiile de învățământ superior începând cu 01 septembrie 2012 (ordinul ME nr.125 din 07 martie 2012).

Scopul evaluării:

Consolidarea pe principii de calitate a procesului de formare inițială în domeniul educației incluzive a studenților de la domeniul general de studii 14 Științe ale educației și studenților de la alte specialități, beneficiari ai modulului psiho-pedagogic.

Obiectivele evaluării:

- Colectarea și analiza indicatorilor cantitativi și calitativi privind implementarea cursului obligatoriu Educație incluzivă în universități și formarea inițială pe problematica educației incluzive.
- Stabilirea nivelului de respectare de către instituțiile de învățământ superior a programelor de stat și a deciziilor oficiale ale Ministerului Educației în domeniul evaluat.
- Identificarea domeniilor/aspectelor care necesită intervenții pentru dezvoltare/îmbunătățire/perfecționare.
- Formularea unui set de recomandări pentru perfecționarea procesului de formare inițială în domeniul educației incluzive la nivel universitar.

II DATE STATISTICE

1. Beneficiarii formării inițiale în domeniul educației incluzive

În baza reglementărilor Ministerului Educației, în perioada 2012-2016 au realizat formarea inițială în domeniul educației incluzive **cca.11 800 studenți** ai universităților. Din ei:

- cca.70 la sută prin studierea și promovarea cursului obligatoriu Educație incluzivă, în formula recomandată de către Ministerul de resort (2 credite ECTS);
- cca.30 la sută prin studierea și promovarea cursului Educație incluzivă în volum mai mare de, respectiv, 3-6 credite ECTS și/sau cursurilor conexe domeniului.

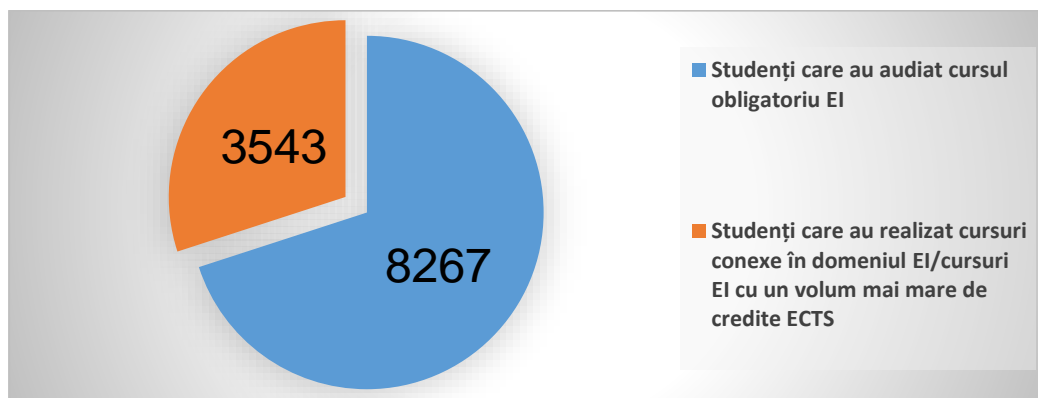

Figura 1. Studenți formați în domeniul educației incluzive în perioada 2012-2016

Printre beneficiarii formării inițiale în domeniul educației incluzive sunt și cca.1300 studenți de la alte specialități, decât cele din domeniul Științe ale educației. Aceștia au realizat modulul psiho-pedagogic în paralel și suplimentar la programul universitar de bază.

Datele colectate din instituțiile de învățământ superior denotă faptul că în numărul total de studenți formați în domeniul educației incluzive ponderea mai mare revine celor de la ciclul I - cca.87 la sută

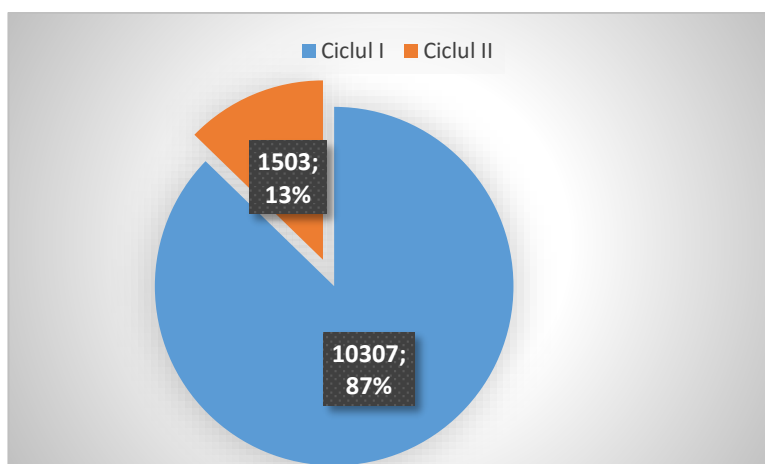

Figura 2. Număr și pondere studenți formați în domeniul EI pe cicluri

Diferă substanțial numărul de studenți formați în domeniul de referință pe universități, fapt condiționat preponderent de numărul de programe autorizate per universitate pentru domeniul Științe ale educației, numărul de studenți înmatriculați la specialitățile respective în perioada 2012-2016, precum și numărul de studenți care au solicitat și realizat suplimentar modulul psiho-pedagogic. Astfel, la categoria număr studenți beneficiari ai cursului obligatoriu Educație incluzivă, în top sunt două universități de stat: US Tiraspol și UPS „I. Creangă”, cu respectiv 3605 și 2142 de studenți formați în domeniul educației incluzive.

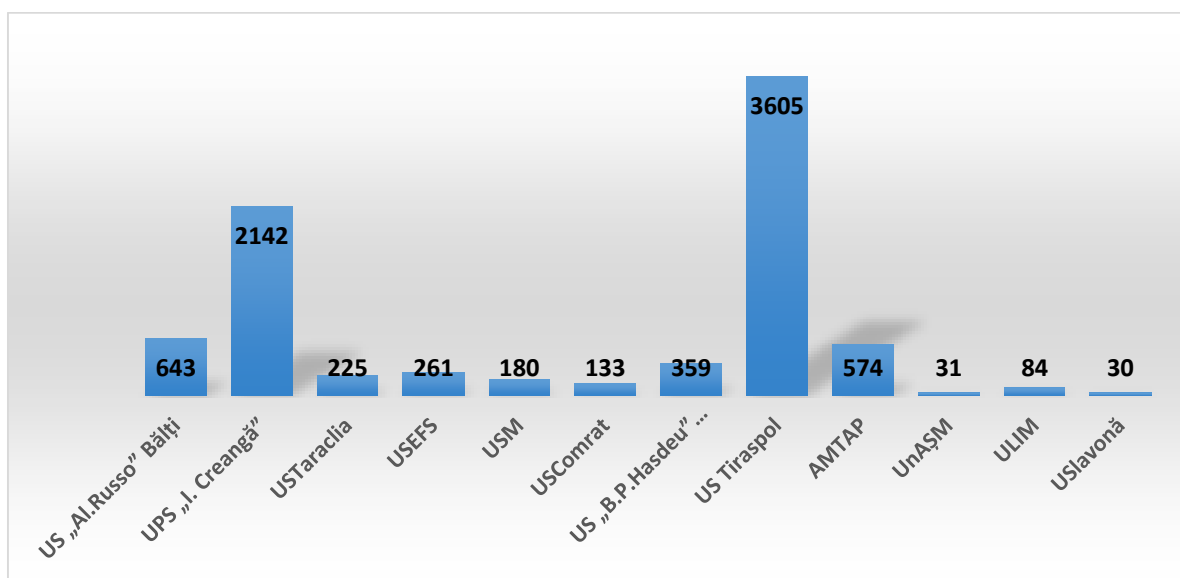

Figura 3. Număr studenți care au realizat cursul obligatoriu EI în perioada 2012-2016 pe universități

Din cei 3543 de studenți formați în domeniul educației incluzive prin cursuri cu un număr de 3-6 credite ECTS/cursuri conexe, cca. 54% au beneficiat de această formare în cadrul a două universități: US „Al.Russo” din Bălți (cca.34%), USTiraspol (cca.20%).

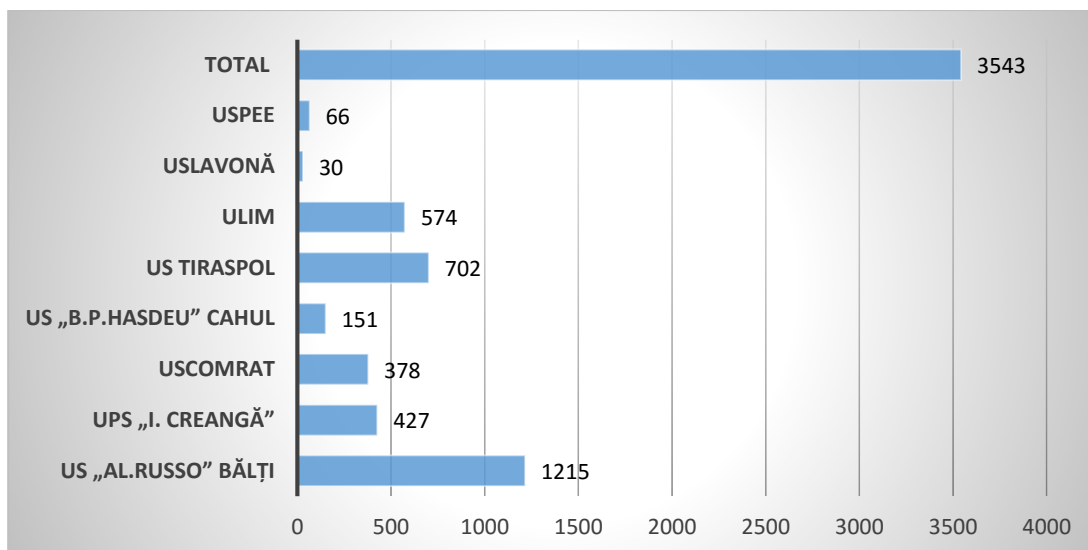

Figura 4. Studenți care au audiat cursuri EI cu un volum de 3-6 credite ECTS/cursuri conexe pe universități

În listă se regăsesc și trei instituții private: ULIM, USlavonă și USPEE, care au asigurat formarea în domeniul educației incluzive a 180 de persoane, ceea ce constituie 2,1 la sută din numărul total.

2. Titularii cursului obligatoriu Educație incluzivă

În anul universitar 2015-2016 în cele 13 instituții de învățământ superior evaluate cursul *Educația incluzivă* a fost asigurat de către 35 de cadre didactice.

O analiză a contingentului denotă următoarele caracteristici pe sistem:

- 91,4 la sută din cadrele didactice titulare ale cursului Educație incluzivă sunt de genul feminin;
- Cca.32 la sută din ele (11 persoane) dețin grad științific de doctor sau doctor habilitat;
- Cca. 26 la sută (9 persoane) dețin titlul științifico-didactic de conferențiar universitar sau profesor universitar.

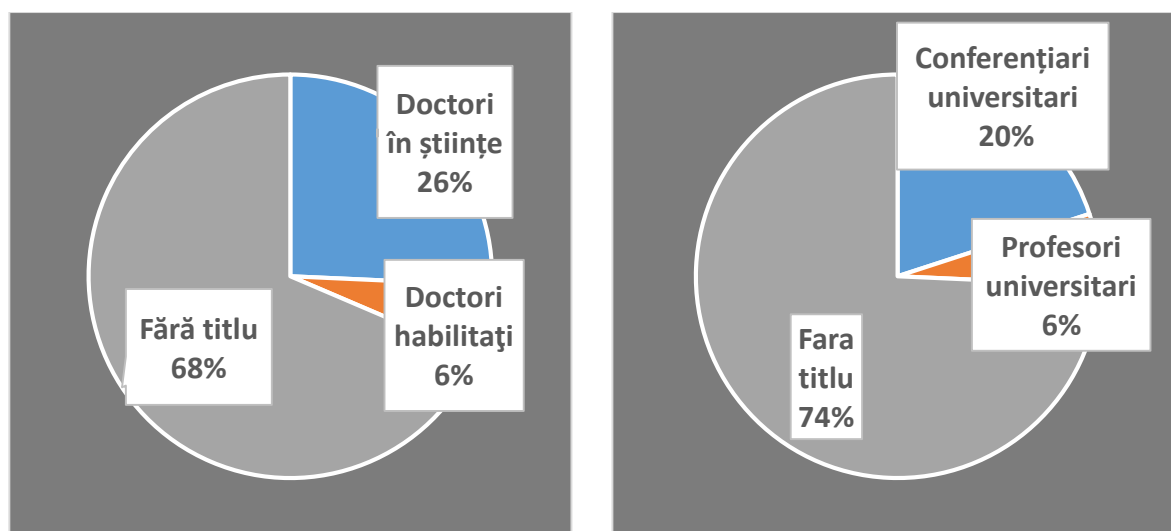

Figura 5. Ponderea cadrelor didactice titulare deținătoare de grade științifice/titluri științifico-didactice

Cca.60 la sută din total sunt cadre didactice tinere cu o experiență pedagogică de pînă la 10 ani.

Vechimea în muncă	Număr persoane
0-5 ani	6
6-10 ani	15
11-20 ani	6
21-30 ani	5
31 și mai mult	3

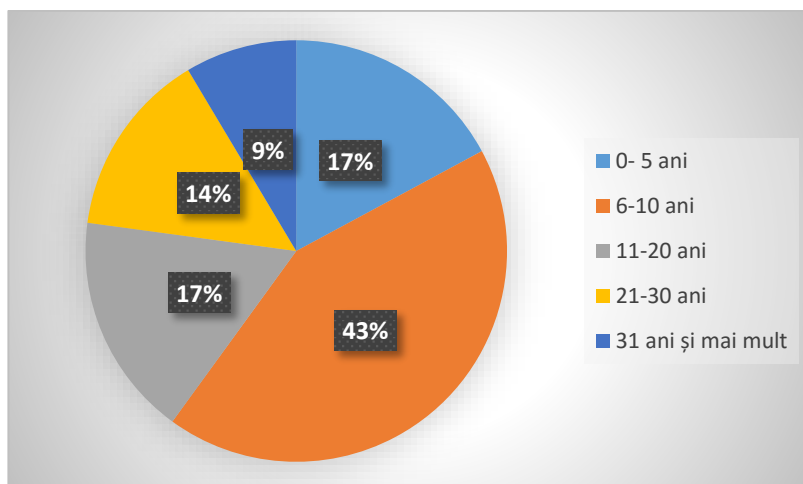

Figura 6. Ponderea cadrelor titulare după vechimea în muncă

De menționat, că potrivit datelor colectate se atestă diferențe substanțiale pe instituții. Astfel, cadrele didactice titulare ale cursului EI care dețin grade științifice/titluri științifico-didactice sunt concentrate în cinci instituții: US „Al. Russo” din Bălți, UPS „I.Creangă”, USTiraspol, USEFS și UnAȘM. În cinci instituții (US „B.P.Hasdeu” Cahul, UnAȘM, USlavonă, AMTAP, USPEE) cursul Educație incluzivă este oferit de către cadre didactice, cu o experiență pedagogică de pînă la 10 ani.

Cît privește anul implicării cadrelor didactice în predarea cursului Educație incluzivă, datele denotă următoarele:

Anul	Pondere persoane
Pînă la 2012	5,7%
Din 2012	45,8%
Din 2013	17,1%
Din 2014	20%
Din 2015	11,4%

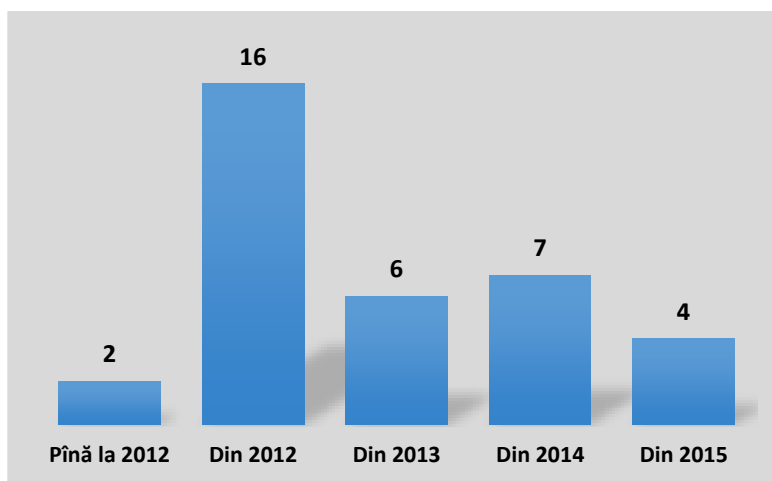

Figura 7. Cadre didactice titulare ale cursului EI (număr implicare pe ani)

Astfel, constatăm că 33 de cadre didactice universitare (cca.94 la sută) au devenit titulari ai cursului Educație incluzivă în perioada 2012-2015, fapt ce denotă o creștere constantă a numărului de persoane implicate în procesul de formare inițială în domeniu, după includerea acestuia în 2012 cu statut obligatoriu în componența modulului psihopedagogic.

Cca. 68 la sută din cadrele didactice titulare au beneficiat de formări în domeniul educației incluzive la etapa de inițiere, în anul 2012. Ulterior, implicarea cadrelor titulare în formări a fost una episodică, de regulă din inițiativă proprie.

III. REZULTATELE EVALUĂRII

3.1. CONSTATĂRI ȘI CONCLUZII DE ORDIN GENERAL

1. Politicile instituționale în domeniul Educației incluzive

În procesul evaluării implementării cursului obligatoriu Educație incluzivă în universități experții au examinat în ce măsură este reflectat conceptul Educației incluzive în documentele de politici de nivel instituțional, în special în Strategia instituției de învățământ superior/ în Planul strategic de dezvoltare instituțională, în strategiile de dezvoltare a facultăților, în Carta universitară etc.

Rezultatele evaluării denotă că obiective distincte privind dezvoltarea și promovarea *Educației incluzive*/crearea mediului incluziv în instituție /asigurarea calității în formarea inițială în domeniul educației incluzive se regăsesc expres formulate în documentele de politici instituționale elaborate, aprobate și implementate în câteva din instituțiile evaluate: US „Al.Russo” din Bălți, US „B.P.Hasdeu” din Cahul, USTiraspol, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „C.Stere” (USPEE), Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport (USEFS). US din Comrat a aprobat în ianuarie 2013 o Strategie pentru perioada 2013-2016 de realizare în cadrul universității a Programului Național de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020. Aceasta s-a concretizat și în Strategia de dezvoltare a Facultății de Cultură națională.

În același timp, experții au constatat că prin orientările generale de dezvoltare instituțională fixate în Strategiile instituționale, Carta universitară, Strategiile de dezvoltare a facultăților etc., Conceptul de educație incluzivă ca proces continuu de dezvoltare a politicilor și practicilor educaționale se promovează/se implementează în majoritatea instituțiilor de învățământ superior evaluate.

În particular, în contextul realizării Ordinului Ministerului Educației nr. 125 din 07 martie 2012 *Cu privire la cursul Educație incluzivă*, prin deciziile Senatelor universitare au fost aprobate planurile de învățământ completate cu unitatea de curs Educație incluzivă, fiind astfel asigurat cadrul intern pentru inițierea formării inițiale în domeniul respectiv.

În consecință, în perioada 2012-2016, 14 instituții, inclusiv 13 universități și 1 instituție cu statut special (Institutul de Științe ale Educației, care oferă și implementează doar programe de masterat) au realizat în formule variate formarea inițială în domeniul educației incluzive:

- 13 universități oferă cursuri în domeniul educației incluzive în programele de la ciclul I, studii superioare de licență;
- 6 universități - în programele de la ciclul II, studii superioare de masterat.

Programe de formare continuă în domeniul educației incluzive au elaborat și implementează 6 universități și două instituții cu statut special: Institutul de Științe ale Educației și Institutul de Instruire Continuă.

În discuții în cadrul focus-grupurilor, precum și în chestionarele completate, reprezentanții universităților au confirmat că la nivel instituțional procesele ce țin de implementarea cursului Educație incluzivă au fost periodic examinate/monitorizate ca și parte a evaluării/monitorizării situației privind implementarea planurilor de învățământ. Totodată, evidențe clare doveditoare la acest capitol (procese-verbale ale ședințelor diverselor structuri universitare: Senat, Consiliul de administrație, Consiliul Calității, Consiliul facultății, ședința catedrei etc.) au fost prezentate doar de câteva instituții (ex.: USComrat, 2016; USEFS, 2015).

Concluzii:

1. Instituțiile de învățământ superior, prin politicile instituționale, în consens cu cadrul normativ aprobat și promovat la nivel național, în mare, promovează conceptul de educație incluzivă.
2. Doar parte din instituțiile de învățământ superior și-au stabilit în documentele de politici proprii obiective distincte ce țin de dezvoltarea și promovarea *Educației incluzive*/asigurarea calității în formarea inițială în domeniul educației incluzive/crearea mediului incluziv în instituție.

2. Cadrul normativ

Cadrul normativ care reglementează procesul de formare inițială în domeniul Educației incluzive în instituțiile de învățământ superior/de includere, cu statut obligatoriu, a cursului EI în modulul psiho-pedagogic a fost asigurat de următoarele acte:

- Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 din 15.07.2011;
- Legea nr.166 din 9 iulie 2010 privind ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități;
- Legea nr. 142-XVI privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialiștilor pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I (Monitorul Oficial nr. 101-103 din 29 iulie 2005);
- Ordinul ME nr. 726 din 20.09.2010/ nr.1046 din 29 octombrie 2015 cu privire la Regulamentul de organizare a studiilor de învățământ superior în baza Sistemului Național de Credite de Studiu;
- Circulara METS nr. 07-13-468 din 17.08.2005 cu privire la modulul de formare a profesorilor;
- Plan-cadru pentru studii universitare, Ordinul nr. 455 din 03.06.2010/Ordinul ME nr.1045 din 29 octombrie 2015;
- Ordinul ME nr. 125 din 07 martie 2012 privind includerea cursului EI în componența modulului psiho-pedagogic - standard de stat în formarea inițială a cadrelor didactice
- Planurile de învățământ aprobate în perioada 2012-2016.

Concluzie:

1. În procesul de implementare a cursului obligatoriu Educație incluzivă, instituțiile de învățământ superior, în temei, respectă prevederile cadrului legislativ/normativ în vigoare.

3. Planurile de învățământ

Cursul *Educația incluzivă*, recomandat de către Ministerul Educației ca și parte componentă a modulului psiho-pedagogic – standard de stat în formarea inițială a cadrelor didactice, se regăsește în planurile de învățământ aprobate și implementate la nivel instituțional pentru specialitățile din domeniul 14 Științe ale educației.

Completarea planurilor de învățământ cu cursul obligatoriu EI s-a realizat în conformitate cu prevederile Planului-cadru pentru studii superioare (ediția 2010). Deciziile au fost aprobate după examinarea în ședințele Senatelor universitare. Sunt respectate prevederile cadrului normativ în vigoare și în procesul de revizuire și modificare a planurilor de învățământ.

Responsabilitatea pentru completarea planurilor de învățământ le-a revenit șefilor de catedre care ghidează specialitățile vizate, decanilor facultăților precum și prorectorilor responsabili de activitatea didactică și/sau calitate. Planurile de învățământ se înregistrează și se păstrează în instituții conform prevederilor Planului-cadru.

În procesul examinării planurilor de învățământ în timpul vizitelor în instituții s-au identificat **patru opțiuni** de formare în domeniul educației incluzive:

- ✓ prin oferirea cursului EI în volum de 2 credite ECTS (12 instituții de învățământ superior);
- ✓ prin oferirea cursului EI cu un volum mai mare de credite ECTS (7 instituții de învățământ superior),
- ✓ prin oferirea cursurilor conexe domeniului EI (11 instituții de învățământ superior);
- ✓ prin oferirea cursului EI în modul cu o altă disciplină (2 instituții de învățământ superior: USEFS, UPS „I. Creangă” – la anumite specialități);

Totodată, în cadrul focus-grupurilor managerii și cadrele didactice titulare au menționat promovarea treptată a dimensiunii educației incluzive în procesul de predare a diverselor discipline pedagogice din planurile de învățământ (ex.: USM).

Cursuri cu un volum mai mare de credite ECTS și, respectiv, conținuturi mai detaliate oferă USTiraspol, US „A. Russo” din Bălți, UPS „B.P.Hasdeu” din Cahul, UPS „I. Creangă”, US Comrat, ULIM, USPEE. Acestea, de regulă, sunt parte a programului de formare pentru specialitățile din domeniul 14 Științe ale educației.

După gradul de obligativitate și posibilitatea de alegere cursurile în domeniul EI sunt oferite în trei variante: cu statut obligatoriu (O), opțional (A) și la libera alegere (L). Un șir de instituții implementează două sau chiar toate trei opțiuni, variațiile atestându-se pe specialități (ex.: AMTAP, USM, USTiraspol, USComrat).

Implementarea cursului obligatoriu *Educația incluzivă* în cadrul instituțiilor de învățământ superior se realizează în conformitate cu Ordinul și recomandările Ministerului Educației, în baza conceptului și metodologiei propuse de Asociația Obștească „LUMOS Foundation Moldova”.

Analiza planurilor de învățământ a demonstrat respectarea, în temei, de către instituții a criteriilor pentru furnizarea cursului menționat, în special:

- statutul unității de curs/codificarea unității de curs (obligatoriu – O);
- durata standard de studiu a unității de curs (1 semestru/60 ore);
- volumul de muncă pretins studentului în ore/credite ECTS (60 ore/2 credite ECTS);
- formă de evaluare finală (examen).

În condițiile autonomiei universitare și, în particular, a autonomiei curriculare, un șir de universități au inclus formarea inițială în domeniul Educației incluzive ca și parte componentă a programului de formare la alte specialități decât cele din domeniul 14 Științe ale educației (ex.: US „Al. Russo” din Bălți la 2 specialități (381 Drept, 313 Administrație publică), AMTAP la 5 specialități din domeniul 21 Arte (212 Muzică și arte interpretative, 211 Arte plastice, 214 Design, 215 Arte decorative, 213 Arte audio-vizuale); USM la 3 specialități din domeniul 22 Științe umanistice (224.1 Istorie, 224.2 Arheologie, 221 Filozofie) etc.)

Concluzii:

1. Completarea planurilor de învățământ cu unitatea de curs Educație incluzivă și aprobarea acestora s-a realizat conform procedurii stabilite de către Ministerul Educației.
2. Statutul cursului Educație incluzivă inclus în programele de formare inițială, în temei, corespunde cu recomandările Ministerului de resort.
3. În condițiile autonomiei universitare, parte din universități au inclus formarea inițială în domeniul educației incluzive în planurile de învățământ la diverse specialități, altele decât cele din domeniul 14 Științe ale educației.

4. Curriculum (programa analitică)

Cursul obligatoriu *Educația incluzivă*, recomandat de către Ministerul Educației, este asigurat de un suport curricular adecvat: curriculum proiectat, o listă de referințe bibliografice, literatură metodică etc.

Curriculumul pentru cursul Educație incluzivă a fost elaborat în cadrul instituțiilor de învățământ superior la inițierea formării în domeniul educației incluzive, în baza Suportului de curs, aprobat prin decizia *Consiliului Național pentru Curriculum* din 09.02.2012 și pus în aplicare prin Ordinul Ministerului Educației nr.125 din 07.03.2012, ținând cont și de sugestiile înaintate de către autorii cursului.

Actualizarea curriculumului se realizează anual și se aprobă în cadrul ședințelor catedrelor responsabile. Curriculumul cursului este accesibil pentru studenți în format tipărit și/sau electronic.

Structura Curriculumului cursului Educație incluzivă, elaborat de către titularii cursului din instituțiile de învățământ superior, în baza recomandărilor ME, este similară și include următoarele compartimente: descrierea unității de curs; informații referitoare la cadrul didactic titular; condiționări sau exigențe prealabile; finalități de studiu scontate; conținuturi; repartizarea orelor pe teme de studiu, cu divizarea acestora pentru prelegeri, seminare, lucrări practice, studiu individual; bibliografia recomandată (obligatorie și suplimentară); sugestii privind predarea-învățarea-evaluarea; sugestii pentru activitatea individuală, inclusiv pentru studiul individual ghidat de profesor; resurse informaționale adiționale.

Finalitățile de studiu proiectate în curriculum sunt formulate în termeni de competențe structurate pe trei-cinci dimensiuni (la nivel de cunoaștere și înțelegere, la nivel de aplicare, la nivel de formulare de judecăți de valoare și atitudini, la nivel de comunicare și la nivel de autoinstruire) și sunt expuse într-un limbaj clar, explicit pentru studenți. Acestea asigură transparență pentru toți actorii din învățământul superior privind competențele formate viitoarelor cadre didactice pentru promovarea EI.

Cît privește repartizarea orelor pe teme de studiu, cu divizarea acestora pentru prelegeri, seminare, lucrări practice și de laborator, se atestă diferențe de la o instituție la alta în aspect de pondere a componentelor teorie și practică, precum și proporția „ore-auditoriu – ore activitate individuală”. La acest capitol instituțiile nu au respectat structura recomandată, deplasînd accentele spre componenta teoretică, în detrimentul componentei practice. Astfel, nici o instituție nu a valorificat orele de laborator, recomandate de către autorii unității de curs.

La nivel instituțional evaluatorii au constatat că cursul *Educația incluzivă*, în temei, este asigurat de suportul curricular necesar pentru activitatea de învățare independentă a studentului: sarcini de lucru, fișe de lucru, studii de caz, etc.

În discuții în cadrul Focus-grupurilor titularii cursului au confirmat corespunderea finalităților de studiu stabilite pentru curs cu finalitățile de studiu identificate pentru programul de studii, precum și cele formulate în Cadrul Național al Calificărilor (CNC) pentru specialitățile domeniului 14 Științe ale educației. Totuși, în lipsa aprobării CNC pentru domeniul 14 Științe ale educației, a fost imposibilă verificarea acestui aspect.

Concluzii:

1. Cursul obligatoriu Educație incluzivă se predă, în temei, în baza metodologiei și conținuturilor recomandate de către Ministerul Educației.
2. În toate instituțiile de învățământ superior cursul Educație incluzivă este asigurat de curriculum aprobat în modul stabilit și accesibil pentru studenți.
3. Structura unității de curs stabilită prin curriculum denotă o teoretizare excesivă în procesul de predare a cursului în universități în detrimentul aspectelor practice.

5. Evaluarea activității de învățare a studentului

Formele și metodele de evaluare a rezultatelor activității de învățare a studentului în cadrul cursului Educație incluzivă sunt tradiționale și sunt determinate de finalitățile de studiu prestabilite și specificul fiecărei specialități.

Evaluarea curentă se realizează cu utilizarea diverselor forme/metode, în special studii de caz, portofolii, referate, teste de evaluare pentru cele două evaluări formative recomandate de către Ministerul de resort.

Evaluarea finală se realizează, de regulă, prin examen în formă scrisă în baza testelor de evaluare. În cadrul Institutului de Științe ale Educației evaluarea finală a studenților de la masterat se realizează în bază de portofoliu completat.

Studenții care studiază la specialitățile domeniului 14 Științe ale educației elaborează teze de an, teze de licență și de master în domeniul EI, experimentul psihopedagogic realizându-se în școlile/clasele incluzive din localitate (US „B.P.Hasdeu” din Cahul, USTiraspol, UPS „Ion Creangă”, USPEE etc.).

Concluzie:

1. Evaluarea inițială, curentă și finală în cadrul cursului Educație incluzivă se realizează, în temei, în conformitate cu recomandările Ministerului Educației.

6. Reflectarea formării inițiale în domeniul Educației incluzive în Suplimentul la diplomă

Verificarea selectivă a Suplimentelor la diplomă completate pentru beneficiarii cursului obligatoriu Educație incluzivă denotă faptul că mențiunile privind realizarea acestuia se regăsesc atât la absolvenții specialităților din domeniul 14 Științe ale educației, precum și la absolvenții altor specialități, care au realizat modulul psiho-pedagogic la solicitare, suplimentar la programul de formare de bază. Astfel, cursul Educație incluzivă, precum și alte cursuri conexe, apar în lista disciplinelor realizate cu numărul de credite ECTS prestabilit, nota acordată la evaluare în formula scalei naționale de notare și în sistemul ECTS de notare.

În același timp, s-a constatat că suplimentele la diplomă, de regulă, nu conțin informații privind finalitățile de studiu/competențele adiționale, realizate/dobândite în procesul de studiere a cursului Educație incluzivă (pct. 4.2).

Deopotrivă lipsește informația despre posibilitățile suplimentare de angajare în câmpul muncii pentru absolvenții care au realizat formarea inițială în domeniul educației incluzive (ex.: cadru didactic de sprijin în structurile și serviciile de suport educațional din școală/grădiniță, coordonator Centru de resurse) (pct. 5.2).

Concluzie:

1. Informațiile corelate cu formarea inițială în domeniul educației incluzive sunt reflectate parțial în Suplimentele la diplomă completate pentru absolvenții beneficiari din învățământul superior.

7. Colaborarea interinstituțională și internațională

Rezultatele evaluării au atestat tendințe de dezvoltare a colaborării universităților cu diverși actori în procesul de realizare a formării inițiale în domeniul EI, în bază de acorduri de colaborare bilaterale/multilaterale.

Pe parcursul anilor 2012 – 2016 colaborarea s-a realizat prin diverse forme: participarea în proiecte, expertizarea materialelor științifice, participarea în calitate de formatori, schimb de experiență, vizite ale experților de peste hotare, vizite de documentare peste hotare, participare în activități de formare continuă, consilieri. Principalii parteneri sunt instituțiile de învățământ preuniversitar cu practici incluzive, direcțiile de învățământ din raioane, IȘE, AȘM, ONG-uri active în domeniu, precum și universități din țară și de peste hotare.

Un șir de instituții, în special prin catedrele respective și studenții ce studiază la domeniul 14. Științe ale educației, colaborează activ și organizează acțiuni de voluntariat în cadrul diverselor centre pentru copiii și tinerii cu CES, centre de reabilitare (ex.: US „B.P.Hasdeu” din Cahul, UPS „I. Creangă”, US Comrat).

În baza acordurilor de colaborare semnate cu două instituții preșcolare din mun. Chișinău (Grădinița nr. 194 și nr. 201), US Tiraspol a înființat în cadrul acestora două laboratoare a catedrei Psihopedagogie și educație preșcolară, care oferă contexte reale pentru exersarea competențelor în domeniul educației incluzive.

Potrivit informațiilor furnizate de către managerii universitari, în perioada de referință – septembrie 2012 – iunie 2016, doar parte din instituțiile de învățământ superior din republică au fost implicate în proiecte internaționale/naționale în domeniul *educației incluzive*. La acest capitol se evidențiază UPS „I. Creangă” cu 5 proiecte, inclusiv 3 internaționale și US „Al. Russo” din Bălți cu 1 proiect internațional și 2 proiecte naționale. (Ex.: (1) **Proiectul Tempus INOVEST**. Parteneri: UPS „I. Creangă”, US „Al. Russo” din Bălți, IIC. Perioada de implementare 2013-2015. În cadrul proiectului în instituțiile partenere a fost creat și dotat câte un Centru de Resurse pentru EI (2015); (2) Proiectul instituțional de cercetare aplicativă **„Optimizarea procesului educației incluzive prin formarea continuă a cadrelor didactice din ciclul preșcolar și primar”**. US „Al. Russo” din Bălți. Perioada de implementare: 2015-2018. Partener: Academia de Științe a R.M.; (3) **Proiectul „Asistența psihopedagogică a copilului cu dizabilități și a familiilor în condițiile educației integrate”**. UPS „Ion Creangă”, Catedra Psihopedagogie Specială. Perioada de implementare: 2011-2014, Partener: Academia de Științe a R.M.; (4) Proiectul **„Incluziunea educațională și socială a tinerilor cu dizabilități în învățământul superior.”** UPS „Ion Creangă”, catedra Psihopedagogie Specială. Perioada de implementare: 2015-2018. Partener: Academia de Științe a R.M.; (5) Proiectul internațional **„Incluziunea sociala a persoanelor cu cerințe educaționale speciale prin dezvoltarea parteneriatului familie-echipa multidisciplinara-comunitate”**. UPS „Ion Creangă”, Perioada de implementare: 2012, Partener: Ambasada Norvegiei; (6) Proiectul internațional **„Human resources in poverty and disability. A family perspective”**. UPS „Ion Creangă”. Perioada de implementare: 2012-2015, Parteneri: UPSSALA (Suedia), Kiev (Ucraina)).

Dimensiunea incluzivă a fost prezentă și în Proiectul internațional **„Promovarea calității în programele de educație timpurie: mediul de învățare, strategii didactice, observarea pentru evaluare”**, implementat în perioada 2013-2014, în care a fost implicată USEFS.

Concluzii:

1. Evaluarea a identificat practici bune de colaborare în domeniul educației incluzive dezvoltate la nivel instituțional.
2. Trei universități (UPS „I. Creangă”, US „A. Russo” din Bălți, USEFS) au prezentat evidențe despre implicarea, în perioada 2012-2016, în proiecte internaționale/naționale în domeniul Educației incluzive.
3. Instituțiile de învățământ superior care asigură formarea inițială în domeniul educației incluzive valorifică parțial oportunitățile colaborării bilaterale/multilaterale în domeniul educației incluzive.
4. Participarea universităților din țară în proiecte internaționale/naționale în domeniul de referință este modestă.

8. Crearea mediului incluziv

Potrivit datelor evaluării, la nivel instituțional, pentru crearea mediului incluziv, s-au realizat anumite activități, care vizează în special următoarele aspecte:

- Construirea pantelor de acces (UPS „I. Creangă”, USTiraspol, USEFS, ULIM, USComrat, US „P.Hasdeu” Cahul);
- Instalarea semnelor orientative în blocurile de studii pentru studenții cu dizabilități de văz (UPS „I. Creangă”);
- Adaptarea scărilor din blocul de studii (US „P.Hasdeu” Cahul);
- Completarea bibliotecii cu literatură specială pentru studenții cu dizabilități de văz (USM, UPS „I. Creangă”);
- Completarea mediatecii/bibliotecii cu suporturi speciale pentru studenții cu dizabilități de auz (UPS „I. Creangă”).

UPS „I. Creangă” și US „Al Russo” din Bălți, în cadrul unui Proiect Tempus au dotat centrele de resurse create în instituții cu utilaj specializat pentru copiii cu dizabilități. US „B.P.Hasdeu” a amenajat în blocul de studii un Centru de Resurse al Sănătății Psihologice în care studenții cu CES pot beneficia de spațiu de odihnă, de consiliere psihologică și, după caz, de asistența voluntarilor centrului.

În același timp, cca.75 la sută din universitățile evaluate nu au raportat nici o poziție la acest capitol, fapt ce denotă dezinteresul instituțiilor pentru crearea mediului incluziv în blocurile de studii și campusurile universitare proprii.

Rămîne a fi o necesitate și verificarea nivelului de corespundere a adaptărilor realizate, inclusiv a pantelor de acces construite, standardelor stabilite.

Concluzie:

1. Crearea mediului incluziv la nivel instituțional deocamdată nu constituie o prioritate pentru universitățile din țară. Acest obiectiv nu este perceput de către universități ca și cerință a societății moderne, a politicilor naționale și internaționale în domeniul educației și a standardelor de calitate.

9. Oferta de cursuri de formare continuă în domeniul EI

Dat fiind resursele disponibile (umane, didactice, materiale, logistice etc.), instituțiile de învățământ superior pot fi actori importanți în organizarea formării continue pentru adulți. În această ordine de idei, Ministerul Educației încurajează universitățile care asigură formarea inițială în domeniul Științe ale educației să elaboreze și să implementeze programe de formare continuă și în domeniul educației incluzive.

Potrivit datelor evaluării, cinci instituții de învățământ superior au elaborat și oferă programe/module/teme în domeniul Educației incluzive pentru cadrele didactice din învățământul preuniversitar (US „Al.Russo” din Bălți, US ”B.P.Hasdeu” din Cahul, USTiraspol, UPS „I. Creangă”, USComrat).

Programe de formare în domeniul Educației incluzive pentru cadrele didactice din învățământul preuniversitar oferă și două instituții cu statut special: Institutul de Formare Continuă și Institutul de Științe ale Educației.

Formarea continuă a cadrelor care asigură cursul EI în instituțiile de învățământ superior se realizează prin diverse forme, inclusiv (1) organizarea și/sau participarea la conferințe, seminare, traininguri tematice la nivel național/internațional, (2) coordonarea și realizarea stagiilor de practică în școli incluzive, (3) elaborarea și publicarea suporturilor didactice în domeniul EI, (4) participarea la vizite de studiu în instituții incluzive etc.

În cadrul ULIM, în anul de studii 2013-2014, cadrele didactice universitare fără studii pedagogice au beneficiat de formare în domeniul educației incluzive ca și parte integrantă a formării psiho-pedagogice în volum de 60 credite ECTS.

Concluzie:

1. Instituțiile de învățământ superior valorifică parțial/secvențial resursele disponibile pentru elaborarea și implementarea programelor de formare continuă în domeniul educației incluzive, destinate cadrelor didactice din învățământul preuniversitar.
2. Sunt necesare eforturi suplimentare la nivel instituțional/național pentru a asigura formarea continuă a cadrelor didactice universitare/cadrelor didactice titulare ale cursului Educație incluzivă pe problematica educației incluzive.

3.2 OPINII ALE GRUPURILOR-ȚINTĂ PRIVIND IMPLEMENTAREA CURSULUI EDUCAȚIA INCLUZIVĂ ȘI FORMAREA INIȚIALĂ PE PROBLEMATICA EDUCAȚIEI INCLUZIVE

Opiniile grupurilor-țintă au fost evaluate prin aplicarea chestionarelor și în cadrul discuțiilor în focus-grupuri, organizate în fiecare instituție evaluată.

Pentru o imagine mai exactă asupra nivelului de satisfacție vis-a-vis de cursul obligatoriu Educație incluzivă a studenților - beneficiari ai formării inițiale în domeniul educației incluzive și a titularilor cursului, s-au evaluat opiniile acestora pe următoarele dimensiuni:

- calitatea și utilitatea cursului Educație incluzivă;

- calitatea predării cursului Educație incluzivă;
- dezvoltarea abilităților/competențelor relevante domeniului.

În total au fost implicate în acest proces 529 de persoane, după cum urmează:

Grup-țintă	Total chestionați	inclusiv, participanți Focus-grupuri
Studentii beneficiari ai cursului obligatoriu EI	468	117
Cadre didactice titulare ale cursului EI	31	24
Manageri	30	22

Opinii generale:

- În sistemul universitar se atestă, per total, o atitudine pozitivă a managerilor, cadrelor didactice și studenților beneficiari ai formării inițiale în domeniul educației incluzive vis-a-vis de politicile statului în domeniul educației incluzive.
- Reprezentanții grupurilor-țintă consideră absolut necesară formarea inițială în domeniul educației incluzive pentru viitoarele cadre didactice prin implementarea în universități a cursului *Educație incluzivă*, cu statut obligatoriu.
- Studenții apreciază pozitiv calitatea conținuturilor cursului *Educație incluzivă*, calitatea predării cursului și cadrul relațional în procesul predării acestuia.
- În opinia cadrelor didactice titulare și a studenților beneficiari cursul Educație incluzivă conține informații necesare și utile pentru viitoarea activitate cu copiii cu cerințe educaționale speciale.
- Atât studenții, cât și cadrele didactice titulare au remarcat formarea în procesul predării-învățării-evaluării cursului *Educație incluzivă* a competențelor necesare pentru a promova/realiza educația incluzivă în școală/grădiniță.
- Studenții își doresc să fie create condiții de dezvoltare și în continuare a competențelor în domeniul educației incluzive, să fie realizat echilibrul între teorie și practică, iar tehnologiile de predare-învățare utilizate să fie interactive etc.
- Studenții au remarcat faptul că la finalizarea cursului și-au creat o viziune generală privind esența și actualitatea promovării Educației incluzive în Republica Moldova.
- După realizarea/finalizarea cursului *Educație incluzivă* majoritatea studenților și-au modificat percepția și viziunile asupra procesului de incluziune educațională în școala generală a copiilor cu CES de la dezacord sau acord parțial până la acord în general și total.

- Atât studenții, cât și cadrele didactice titulare și managerii consideră necesară și utilă formarea inițială din perspectiva incluzivă și pentru studenții de la alte domenii/specialități.

3.3 Factori care influențează implementarea în instituțiile de învățământ superior a cursului Educație incluzivă

Reprezentanții grupurilor-țintă au menționat o serie de factori care, în opinia lor, influențează în măsură diferită implementarea în instituțiile de învățământ superior a cursului Educație incluzivă și realizarea cu succes a formării inițiale în domeniul educației incluzive.

a) Factori care facilitează procesele:

1. Cadrul legislativ/normativ aprobat și deciziile Ministerului Educației cu prevederi explicite în domeniul educației incluzive.
2. Unitatea de curs Educație incluzivă elaborată/editată și repartizată în universități.
3. Obiective și finalități de studiu pentru cursul Educație incluzivă identificate și formulate distinct în suportul de curs.
4. Formarea centralizată a cadrelor titulare realizată pînă la lansarea cursului obligatoriu Educație incluzivă.
5. Competențele profesionale ale cadrelor didactice care predau cursul Educație incluzivă.
6. Politica instituțională în domeniul educației incluzive determinată și implementată.
7. Accesul studenților la sursele bibliografice relevante pentru domeniul educație incluzivă.
8. Parteneriate cu instituțiile care prestează servicii în domeniul educației incluzive, în derulare.
9. Proiecte de cercetare instituționale/proiecte internaționale pe problematica educației incluzive, în proces de implementare.

b) Factori impiedimente în realizarea proceselor:

1. Reticența față de problematica educației incluzive în societate/în instituții.
2. Diminuarea importanței formării inițiale în domeniul educației incluzive din partea unor cadre didactice, manageri din universități.
3. Numărul insuficient de ore preconizat pentru cursul Educație incluzivă ca și parte componentă obligatorie a modulului psihopedagogic – standard de stat în formarea inițială a cadrelor didactice.

4. Predominarea în predarea cursului Educație incluzivă a aspectelor teoretice în defavoarea celor practice/aplicative.
5. Implicarea limitată a studenților beneficiari în stagii de practică în instituții cu practici incluzive.
6. Resurse bibliografice în domeniu (nr. exemplare) insuficiente.
7. Lipsa literaturii specializate în limba rusă (USTaraclia, USComrat, USlavonă).
8. Valorificarea insuficientă a potențialului disciplinelor conexe domeniului educație incluzivă.
9. Lipsa laboratoarelor special amenajate pentru aplicarea tehnologiilor asistive pentru diferite categorii de copii cu CES.
10. Nivelul scăzut de motivație a cadrelor didactice universitare pentru studierea domeniului EI și profesionalizarea/formarea continuă pe problematica educației incluzive.

c) Factorii care pot contribui la perfecționarea și asigurarea durabilității proceselor:

- din perspectiva studenților beneficiari

1. Motivarea studenților pentru dobândirea/formarea competențelor în domeniul EI și studierea cursului Educație incluzivă.
2. Asigurarea calității procesului de predare-învățare-evaluare. Consultarea periodică a opiniei studenților vis-a-vis de aceste procese.
3. Asigurarea interdisciplinarității și transdisciplinarității în procesul de predare a cursului Educație incluzivă.
4. Diversificarea strategiilor didactice utilizate în procesul de predare-învățare-evaluare a cursului Educație incluzivă.
5. Fortificarea componentei practice în procesul de predare-învățare a cursului Educație incluzivă.
6. Organizarea orelor de laborator și a stagiilor de practică pentru studenții de la domeniul 14 Științe ale educației în școli incluzive.
7. Completarea suplimentelor la diplomă a absolvenților – beneficiari ai formării inițiale în domeniul Educației incluzive - cu informații privind competențele formate în cadrul cursului Educației incluzivă (pct. 4.2) calificările suplimentare obținute, posibilitățile de angajare în câmpul muncii în serviciile și structurile de suport educațional în școli (pct. 5.2) etc.
8. Stimularea participării studenților în realizarea cercetărilor în domeniul educației incluzive.

9. Organizarea la nivel instituțional a activităților tematice în domeniul educației incluzive (mese rotunde, workshopuri, traininguri etc.).
10. Implicarea studenților în activități de voluntariat pro-educație incluzivă.

- **din perspectiva cadrelor didactice**

1. Actualizarea/completarea/suplimentarea conținuturilor cursului obligatoriu Educație incluzivă. Fortificarea componentei aplicative.
2. Editarea cursului actualizat și repartizarea în instituțiile de învățământ superior.
3. Extinderea treptată a listei disciplinelor din planurile de învățământ predate din perspectiva educației incluzive.
4. Elaborarea resurselor educaționale în suportul cadrelor didactice/studenților.
5. Elaborarea și implementarea la nivel instituțional a unor programe de formare continuă a cadrelor didactice universitare în aspect de predare din perspectiva educației incluzive.
6. Dezvoltarea parteneriatelor universităților cu instituții de învățământ preuniversitar cu practici incluzive cu desemnarea acestora în calitate de baze pentru orele de laborator/stagiile de practică ale studenților.
7. Valorificarea posibilităților voluntariatului prin implicarea studenților în activități cu copiii cu CES în cadrul instituțiilor de învățământ preuniversitar, centrelor specializate funcționale la nivel local, ONG-urilor specializate în domeniu etc.

- **din perspectiva managerilor universitari**

1. Organizarea formării continue pe diverse subiecte ale educației incluzive pentru cadrele didactice și managerii din universități.
2. Elaborarea și aplicarea la proiecte de consolidare a capacităților și dotare a mediului universitar în vederea pregătirii eficiente în domeniul educației incluzive și creării mediului incluziv.

3. Perfectarea/completarea bazei de date instituționale și utilizarea indicatorilor pentru proiectarea/ajustarea periodică a politicilor interne în domeniul educației incluzive.
4. Monitorizarea continuă a proceselor în derulare.

IV. CONCLUZII GENERALE:

---

1. Instituțiile de învățământ superior din țară sunt deschise pentru promovarea conceptului de educație incluzivă prin politicile instituționale proprii.
2. Pentru impulsivarea proceselor, în consens cu documentele de politici și cadrul normativ aprobat și promovat la nivel național în domeniul educației incluzive, universitățile urmează să-și asume angajamente concrete și să le operaționalizeze prin activități planificate în domeniu.
3. Decizia Ministerului Educației privind implementarea, cu statut obligatoriu, a cursului Educație incluzivă ca și parte componentă a modulului-psiopedagogic – standard de stat în formarea inițială a cadrelor didactice (Ordinul nr.125 din 07.03.2012) - a fost una necesară și benefică.
4. Nivelul de implementare de către instituțiile de învățământ superior a deciziilor Ministerului Educației privind formarea inițială în domeniul educației incluzive la nivel universitar, prin implementarea cursului obligatoriu *Educație incluzivă* ca și parte componentă a modulului psiho-pedagogic, se constată a fi satisfăcător.
5. Statutul cursului *Educație incluzivă* – parte componentă a programelor de formare inițială – corespunde, în temei, cu recomandările Ministerului de resort.
6. Cursul obligatoriu *Educație incluzivă* se predă în baza metodologiei și conținuturilor recomandate de către Ministerul Educației. În același timp, nici o instituție de învățământ superior nu a valorificat orele de laborator, diminuând astfel substanțial componenta aplicativă a cursului.
7. La nivel instituțional cursul *Educație incluzivă* este asigurat, în temei, cu suportul curricular necesar, accesibil studenților în format tipărit și/sau electronic.
8. Diversificarea ofertei de formare în domeniul EI prin cursuri mai consistente, cu un volum mai mare de credite ECTS (3-6 credite ECTS), acțiuni realizate de către parte din instituțiile de învățământ superior în contextul autonomiei universitare, atestă conștientizarea importanței formării specialiștilor din perspectiva incluzivă pentru constituirea unei societăți incluzive.
9. Aprobarea Deciziei Ministerului Educației privind obligativitatea realizării formării inițiale în domeniul educației incluzive pentru viitoarele cadre didactice și implementarea cursului Educație incluzivă în universități a contribuit la formarea în domeniul respectiv, în perioada 2012-2016, a cca.11.800 de studenți, prioritar din domeniu 14 Științe ale educației (89%).
10. Procesul de predare a cursului obligatoriu Educație incluzivă a fost asigurat de 35 de cadre didactice universitare. În condițiile când 68 la sută din titularii cursului EI

nu dețin deocamdată grade științifice, iar 74 la sută din ei - titluri științifico-didactice, sunt necesare acțiuni dirijate la nivel instituțional pentru impulsivarea creșterii nivelului de calificare a specialiștilor angajați.

11. Implicarea instituțiilor de învățământ superior în activități de formare continuă pentru cadrele didactice din învățământul general este una modestă.

V. RECOMANDĂRI:

Pentru a asigura calitate în implementarea cursului obligatoriu Educație incluzivă și, la general, a eficientiza formarea inițială de nivel universitar în domeniul educației incluzive, grupul de evaluatori a identificat/specificat următoarele acțiuni necesare a fi întreprinse:

a. ***Pentru Ministerul Educației***

1. Dezvoltarea cadrului normativ privind formarea inițială a cadrelor didactice la nivel universitar.
2. Implementarea în continuare a modului psiho-pedagogic în calitate de standard de stat în formarea inițială a cadrelor didactice.
3. Definitivarea/aprobarea Cadrului National al Calificărilor pentru specialitățile domeniului 14 Științe ale educației.
4. Consultarea angajatorilor în procesul de definitivare a Cadrului National al Calificărilor în domeniului 14 Științe ale educației.
5. Monitorizarea periodică a respectării cadrului normativ privind formarea inițială a cadrelor didactice la nivel universitar.
6. Dezvoltarea continuă a cadrului normativ în domeniul educației incluzive.
7. Facilitarea accesării actelor normative, documentelor de politici, altor materiale elaborate pe plan național și internațional în domeniul educației incluzive prin crearea/completarea pe pagina web a Ministerului Educației a unui directoriu specializat Educația incluzivă.
8. Menținerea statutului obligatoriu pentru cursul Educație incluzivă ca și parte componentă a modului psiho-pedagogic, standard de stat în formarea cadrelor didactice la nivel universitar.
9. Actualizarea/aprofundarea/completarea conținuturilor cursului Educație incluzivă, unificat pentru instituțiile de învățământ superior.
10. Editarea cursului Educație incluzivă, cu suportul ONG-urilor, și repartizarea în universități.
11. Promovarea/susținerea cercetărilor științifice fundamentale și aplicative privind problematica *Educației incluzive*.
12. Organizarea sistematică, cu suport național (ME) și internațional (prin parteneriate), a activităților științifice (conferințe, workshop-uri, întruniri metodice etc.) în domeniul Educației incluzive.

13. Monitorizarea structurilor care promovează/prestează servicii de educație incluzivă.
14. Monitorizarea ofertanților de programe de formare continuă în domeniul educației incluzive.
15. Solicitarea ANACIP a evaluării pentru acreditare, în mod prioritar, a programelor de la domeniul 14 Științe ale educației, precum și a programelor de formare continuă în domeniul educației incluzive, care finalizează cu eliberarea certificatelor de recalificare.

b. Pentru instituțiile de învățământ superior

- la nivel de asigurare normativă și politici:**

  1. Completarea Cartei universitare, strategiilor instituționale/a departamentelor/facultăților/catedrelor și planurilor de dezvoltare instituționale/a departamentelor/facultăților /catedrelor cu angajamente și activități concrete pentru promovarea conceptului și problematicii Educației incluzive.

- la nivel de planificare curriculară:**

  1. Realizarea integrală a modului psiho-pedagogic - standard de stat în formarea inițială a cadrelor didactice, inclus ca și parte componentă a programului de formare la specialitățile din domeniul 14 Științe ale educației, precum și oferit la solicitare, suplimentar la programul de formare, studenților de la alte specialități.
  2. Suplimentarea/completarea/ aprofundarea formării inițiale în domeniul Educației incluzive a viitoarelor cadre didactice prin integrarea aspectelor ce țin de educația incluzivă în structura disciplinelor din modulul psiho-pedagogic (modulul Pedagogie, modulul Psihologie, Didactica disciplinei, Etica profesională, cursurile opționale), precum și alte discipline din planurile de învățământ.
  3. Examinarea posibilităților de includere a cursului Educație incluzivă în planurile de învățământ/programele de studii la specialitățile din domenii conexe (ex.: Asistență socială, Științe umanistice, Științe sociale, Științe ale comunicării și informării, Medicină, Servicii publice, Educație fizică și sport etc.).
  4. Extinderea/completarea continuă a listei cursurilor universitare din planurile de învățământ/programele de studii predate din perspectiva incluzivă pentru studenții aflați în procesul de formare profesională la diverse domenii/specialități, în contextul dezvoltării unei societăți incluzive.
  5. Examinarea oportunității extinderii pachetelor de opțiuni pentru diversificarea programelor și asigurarea pregătirii pentru noi poziții pedagogice (ex.: cadru didactic de sprijin, coordonator centru de resurse pentru educația incluzivă etc.)

- **la nivel de asigurare a aplicabilității:**

  1. Consolidarea aspectelor practice/aplicative în cursul obligatoriu Educație incluzivă prin introducerea/majorarea ponderii orelor de laborator și a orelor pentru seminare.
  2. Asigurarea în cadrul stagiilor de specialitate a condițiilor pentru dezvoltarea/exersarea competențelor de realizare a educației incluzive (prin obiective, activități, context educațional incluziv).
  3. Identificarea/stabilirea unităților-bază de realizare a stagiilor de practică pentru studenți, a organizării orelor practice și de laborator, a activităților de voluntariat etc. prin promovarea parteneriatelor și semnarea acordurilor de colaborare cu instituții incluzive/instituții ce prestează servicii în domeniul educației incluzive.
  4. Perfectarea Suplimentelor la diplomă pentru beneficiarii formării inițiale în domeniul educației incluzive cu indicarea competențelor suplimentare obținute și posibilităților de angajare în câmpul muncii în calitate de psihopedagog, cadru didactic de sprijin, coordonator al centrului de resurse pentru educația incluzivă.coordonator centru de resurse pentru educația incluzivă etc.)

- **la nivel extracurricular:**

  1. Implementarea/extinderea practicilor de promovare a educației incluzive prin activități extracurriculare.
  2. Promovarea/încurajarea activităților de voluntariat al studenților în instituții ce prestează servicii în domeniul educației incluzive.

- **la nivel de capacitate a cadrelor:**

  1. Realizarea planificată a formării continue în domeniul Educației incluzive a cadrelor didactice – titulare ale cursului Educație incluzivă, inclusiv prin organizarea schimbului de experiență, a vizitelor de studiu/documentare etc.
  2. Inițierea/organizarea la nivel instituțional a programelor de formare continuă pentru capacitatea cadrelor didactice universitare de la catedrele de profil și managerilor universitari pe dimensiunea educație incluzivă pentru a forma atitudini adecvate, competențe de creare a mediului universitar suportiv educației incluzive.
  3. Promovarea/încurajarea activităților de voluntariat al studenților în instituții ce prestează servicii în domeniul educației incluzive.

• **la nivel de management:**

1. Monitorizarea permanentă la nivel de instituție/facultate/catedră/structuri de calitate a procesului de formare inițială în domeniul educației incluzive, în particular a procesului de predare a cursului obligatoriu Educație incluzivă, pentru a asigura calitatea proceselor.
2. Consultarea periodică a studenților - beneficiari privind calitatea formării inițiale în domeniul educației incluzive, în particular a procesului de predare a cursului obligatoriu Educație incluzivă.
3. Completarea bazei de date instituționale cu date statistice primare/indicatori privind procesele în domeniul educației incluzive.
4. Dezvoltarea mediului incluziv în instituții prin construirea pantelor de acces, instalarea semnelor orientative în blocurile de studii pentru studenții cu dizabilități de văz, adaptarea mobilierului la necesitățile studenților cu dizabilități, completarea bibliotecii cu literatură specială pentru studenții cu dizabilități de văz, completarea mediatecii/bibliotecii cu suporturi speciale pentru studenții cu dizabilități de auz, amenajarea spațiilor de odihnă pentru studenții cu dizabilități fizice-neuromotorii etc.
5. Completarea fondului de carte al bibliotecilor universitare cu surse actualizate și relevante pentru domeniul EI, inclusiv cu suportul de curs Educația incluzivă.
6. Dezvoltarea parteneriatelor viabile cu instituțiile de învățământ superior din țară și de peste hotare în vederea preluării experienței avansate în domeniu.
7. Elaborarea, prin parteneriate interinstituționale, regionale, naționale, internaționale a unor proiecte comune de consolidare a capacităților instituționale în domeniul educației incluzive
8. Creșterea numărului studenților și cadrelor didactice implicați în programe de mobilitate la nivel național/internațional în vederea preluării bunelor practici.

***c. Pentru cadrele didactice titulare ale cursului Educație incluzivă/
cadrele didactice din universități***

1. Asigurarea calității în procesul de predare a cursului obligatoriu Educație incluzivă. Consultarea periodică a nivelului de satisfacție a studenților beneficiari.

2. Actualizarea periodică a curriculumului cursului *Educație incluzivă* din perspectiva centrării pe competențe și asigurării interconexiunii dintre competențele curriculare.
3. Completarea cursului *Educație incluzivă* cu materiale practice: studii de caz, situații problemă, exemple de PEI etc.
4. Integrarea finalităților de studiu ce țin de educația incluzivă și a conținuturilor adecvate în curriculumul disciplinelor predate, altele decât cursul obligatoriu Educație incluzivă.
5. Participarea/implicarea în elaborarea materialelor didactice și științifice în domeniul educației incluzive.
6. Diversificarea tehnologiilor și strategiilor educaționale (metode, tehnici, forme, mijloace) utilizate/implementate în predarea cursului obligatoriu *Educație incluzivă*/cursurilor conexe care ar contribui la perfecționarea formării inițiale universitare în domeniul educației incluzive.
7. Participarea în programe/activități de formare continuă în domeniul educației incluzive.
8. Elaborarea/participarea în proiecte de cercetare și consolidare a capacităților în domeniul vizat.

d. Pentru eventuali parteneri/ONGuri active în domeniul EI

1. Acordare suport Ministerului Educației în actualizarea /completarea/aprofundarea conținuturilor cursului Educație incluzivă, unificat pentru instituțiile de învățământ superior, precum și în elaborarea și editarea altor suporturi de curs, ghiduri metodologice etc. în domeniul educației incluzive, inclusiv traduse în limba rusă.
2. Dezvoltarea parteneriatelor cu instituții de învățământ superior care asigură formarea inițială și continuă a cadrelor didactice.
3. Oferirea de suport logistic și tehnic în deschiderea în universități a laboratoarelor dotate cu echipament tehnic specializat pentru aplicarea tehnologiilor asistive.
4. Oferirea de contexte adecvate pentru organizarea orelor practice, stagiilor de practică a studenților.
5. Acordare suport în organizarea stagiilor de formare continuă în domeniul educației incluzive pentru cadrele didactice universitare de la catedrele de profil.